

УДК 784.72:791.228(477)

Пеліна Ганна

<https://orcid.org/0000-0002-5647-4905>

*Проблемна науково-дослідна лабораторія етномузикології
Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського
вул. Архітектора Городецького, 1-3/11, 01001 Київ, Україна
тел. +380 50 739 1713, e-mail: anna_pelina@ukr.net*

«Щас спою...!».

Майже детективна історія про народні пісні з мультфільму «Жив-був пес»

У статті досліджено походження музики з відомого мультиплікаційного фільму «Жив-був пес» (1982) радянського режисера Едуарда Назарова. Тривалий час вважалося, що українські народні пісні у короткометражці виконує відомий фольклорний ансамбль «Древо» із села Крячківка Пирятинського району Полтавської області. Однак, дослідивши музичну складову фільму, авторка доводить, що у ньому звучать записи із сіл Солониця й Пулинці Лубенського району Полтавської області та села Неділище Ємільчинського району Житомирської області.

Ключові слова: Едуард Назаров, музика до мультиплікаційного фільму, «Жив-був пес», «Та косив батько, косив я», «Ой там на горі», Полтавщина, Золоті ключі, Українське радіо.

Кожен українець хоча б раз у житті бачив мультиплікаційний фільм «Жив-був пес» (мовою оригіналу – «Жил-был пёс») радянського режисера, сценариста, мультиплікатора та художника Едуарда Назарова (1941–2016)¹. Кінострічка за мотивами української народної казки «Сірко» про несподівану і взаємовигідну дружбу свійського собаки та лісового вовка вийшла на широкі екрани у 1982 році та одразу стала однією з найпопулярніших короткометражок кінця ХХ століття². Фрази із «Жив-був пес» широко цитовані в повсякденному побуті, а пісні – загальновідомі³. Тим більше дивує та засмучує той факт, що й по сьогодні

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2018.13.145716>

¹ Фільм «Жив-був пес» (у початковому задумі – «Собаче життя») створено на кіностудії «Союзмультфільм».

² У 1983 році автори мультфільму отримали за нього престижні нагороди на міжнародних кінофестивалях у Данії та Франції [Богачук, 2012; Громов, 2012].

³ От, наприклад, такий випадок з життя. Восени 2017-го до Музею народної архітектури та побуту України в Пирогові на фестиваль «Осінь весільна» приїжджав

немає достовірних даних про виконавців чи, бодай, про географічне походження улюблених народних пісень. Головною причиною цього непорозуміння стало те, що в титрах фільму відсутня інформація про музику, яка звучить.

Прагнення з'ясувати звукові джерела, якими послуговувалися автори мультфільму «Жив-був пес»⁴, зумовлене не лише природною цікавістю, а й бажанням розібратися у вельми заплутаній «навколо-фольклористичній» історії, яка вже кілька десятиліть бентежить українських етномузикологів. Точна документація традиційної музики є однією з основних засад сучасної етномузикології. А це якраз те, чим часто-густо нехтують ненауковці, представники творчих професій, використовуючи у своїх роботах фольклорні матеріали. Ймовірно, таке їхнє ставлення зумовлене (навіть позасвідомо) відсутністю у подібних творів автора, на відміну від творів професійного мистецтва.

Задля досягнення поставленої мети автор залучила експертами багатьох етномузикологів. А іноді пошук «адрес» пісень взагалі нагадував детективний сюжет...

Режисер мультфільму «Жив-був пес» Е. Назаров ще з дитинства знав українську народну казку «Сірко». Обравши цей сюжет, він прагнув не лише виразно втілити його засобами мультиплікації, а й створити яскравий музичний контекст. В одному з інтерв'ю автор стрічки розповідав, що підготовка до зйомок вимагала

«серйозної наукової роботи» [Науменко, 2008]. Чималих зусиль необхідно було докласти, аби в доволі стислому форматі (всього 10 хвилин) правдиво зобразити характерні картини сільського життя українців. Для цього Е. Назаров більше року був у відрядженнях і відвідав музеї Львова, Києва (зокрема, завітав у Національний музей народної архітектури та побуту в Пирогові), де робив замальовки краєвидів, будівель, хатніх інтер'єрів, начиння. Зануритися в український побут допомогли й друзі з

чудовий фольклорний колектив «Яворина» із села Солониця Лубенського р-ну Полтавської обл. Ми з колегою, співробітницею музею Анастасією Колодюк спілкувалися з учасниками гурту на території музею, на пленері, серед великої кількості відвідувачів. Ансамбль виконав жартівливу пісню «Та косив батько, косив я» майже так, як вона звучала у мультфільмі. Публіка, яка сиділа навколо нас, емоційно відреагувала на «знайому пісню», упізнавши її за текстом і мелодією.

⁴ Підбір потрібної музики, ймовірно, робили режисер Едуард Назаров та звукорежисер Борис Фільчиков.

Цюрупинська⁵, у яких режисер гостював під час роботи над фільмом. За спогадами Назарова, тоді місто виглядало як «велике село» з білими хатами, вкритими очеретом, вечорами лунали співи хлопців та дівчат, «як у давнину» [Громов, 2012].

Для виразного звукового відтворення сільського колориту автори фільму звернулися до народної музики. В українському кінематографі на той час вже стало своєрідним еталоном використання карпатської тематики. Проте, цього разу було обрано інший – центральноукраїнський – візуальний і музично-стильовий вектор. У мультфільмі звучать жвава жартівлива пісня «Та косив батько, косив я» і лірична із сумним баладним текстом про голуба і голубку «Ой там на горі, ой там на крутій»⁶, а також петрівка зі словами «Щоб до мене соловей прилітав» та фрагмент танцю «Ой лопнув обруч». У виборі музичного матеріалу автори стрічки продемонстрували неабияку творчу інтуїцію, вірне «чуття» традиції, бо, по-перше, звернулися до найпопулярніших у фольклорному побуті творів; по-друге, обрали властивий різним жанрам вік виконавців: ліричну співають дорослі жінки, а обрядову – дівчата. Петрівка на фоні вечірнього пейзажу змальовує поетичний літній вечір, коли здалеку лунає дівочий спів. Потужне гуртове звучання ліричної «Ой там на горі» створює ефект кульмінації українського застілля, яке традиційно супроводжується співом довгих протяжних пісень.

Але як потрапили в поле зору (вірніше сказати, слуху) режисера ці музичні твори? Зі слів Е. Назарова, у 1980-му році, під час перебування в Києві, магнітофонну бобіну з копіями фонозаписів пісень Полтавської області йому подарували співробітники Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії імені М. Т. Рильського⁷, до яких режисер звернувся по допомогу: «У Києві, в Інституті етнографії та фольклору при Українській академії наук я зіткнувся із двома Сергіями – молодими хлопцями. Один – українець, другий росіянин. У першого вуса були уп'ятеро більше моїх – майже по груди. Я розповів їм про свою проблему: “Шукаю музику для фільму”. Не хотів використовувати академічну, тим паче оркестрову, оскільки все відбувається “на землі”. Хлопці з Інституту етнографії притягли величезну катушку для професійного магніфона і віддали мені її безоплатно. Я кажу: “Треба би якось розплатитися...”».

⁵ Зараз – місто Олешки, один з районних центрів Херсонської області.

⁶ Цей сюжет кодифіковано О. Деєм у каталозі українських народних балад як «І – G-1» [Дей, 1986]. Безсумнівно, ці дві найвідоміших пісні з мультфільму походять з Полтавщини, що можна визначити за багатоголосною фактурою та фонетичними особливостями полтавської говірки.

⁷ Нині Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі – ІМФЕ ім. М. Т. Рильського).

“Да ти що, сказивсь, чи що?! Буде добрий фільм, тож і нам буде добре!”⁸. Імовірно за все, режисер спілкувався із Сергієм Каушаном та Сергієм Ципляєвим, які на той час працювали інженерами в ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. У 2018 році у розмові з авторкою статті С. Каушан пригадав, що в 1980-му до Інституту дійсно заходив чоловік із прізвищем Назаров. Режисеру справді подарували бобіну, але не з піснями Полтавщини, а із записом репетиції студентського фольклорного ансамблю Київської консерваторії⁹, у якому співали обидва Сергія та дружина Сергія Каушана Валентина Пономаренко. Вони були одними з перших учасників київського фольклорного гурту під керуванням Євгена Єфремова, який пізніше (1988 р.) став називатися «Древо»¹⁰. Отже, на бобіні було не автентичне виконання, яке ми чуємо принаймні в двох піснях зі стрічки. Звідки ж узялися записи в мультфільмі?

Причиною численних непорозумінь стала відсутність у титрах стрічки інформації про виконавців музики. Як розповідав збирач музичного фольклору Сергій Постольников, під час його експедицій 2000-х років Полтавщиною і Черкащиною майже кожен сільський гурт стверджував, що «саме вони співали в мультику». Чому так сталося? Співаки, особливо автентичні, часто не можуть упізнати власний голос у запису, про що розповідають збирачі народних пісень. Тож, очевидно, кожен колектив, який мав у своєму репертуарі пісні «Та косив батько» і «Ой там на горі», сприймав їх виконання у «Жив-був пес» за своє.

Тривалий час вважалося, що у фільмі «Жив-був пес» звучать записи легендарного фольклорного ансамблю «Древо» із села Крячківка Полтавської області¹¹. Утім, у жодному інтерв'ю режисера Е. Назарова

⁸ Цю цитату наводять різні джерела [Павлова, 2007; Науменко, 2008; Громов, 2012; Богачук, 2012; Избранное, 2016].

⁹ Нині Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.

¹⁰ Нагадаю, що в Україні існують два гурти під назвою «Древо»: 1) автентичний ансамбль із села Крячківка Пирятинського району Полтавської області (далі – «Древо» з Крячківки) та 2) київський ансамбль (кер. Євген Єфремов), який займається виконавською реконструкцією автентичних музичних традицій (далі – київський ансамбль «Древо»). Варто наголосити на цьому на початку, оскільки далі йтиметься про обидва колективи.

¹¹ Про це йдеться у багатьох засобах масової інформації [Громов, 2012; Богачук, 2012; Мітіна, 2015; Лукашук, 2015; Избранное, 2016, Кремень, 2017]. Важливим у цій ситуації є «культурний контекст» часу, у який створювався «Жив-був пес». Інтерес фахівців до фольклорного ансамблю із села Крячківка Пирятинського р-ну Полтавської обл. виник ще наприкінці 1950-х, зокрема, завдяки фольклористу і музикознавцю, викладачу Київської консерваторії Володимирі Матвієнку. Він першим зробив записи пісень гурту на магнітофон та «відкрив» цей колектив вузькому колу фольклористів і любителів народного мистецтва. Пізніше, у 1980-их, цей ансамбль узяв участь у передачах Українського радіо і став лауреатом

підтвердження цієї версії я не знайшла. Насправді цю недостовірну інформацію, яку роками поширювали ЗМІ, потрібно спростувати: у мультфільмі «Жив-був пес» не звучить жодної пісні у виконанні ансамблю «Древо» з Крячківки!

Усі знавці репертуару й особливого виконавського стилю гурту з Крячківки одразу ж можуть визначити на слух абсолютну відмінність між оригінальними записами «Древа» 1970–80-х років та звуковою доріжкою з мультфільму. Вони різко різняться за манерою виконання. На думку фахівців, зокрема, Є. Єфремова, «ансамбль майстрів» із Крячківки тих часів мав характерні й неповторні тембри голосів, особливу фактуру і рідкісну злагодженість звучання завдяки багаторічній «зіспіваності» учасників гурту: «Я вперше почув і побачив крячківський гурт «Древо», будучи студентом – у 1971 році (тоді він ще не мав назви). З тої пори протягом майже 40 років періодично спілкуюся з його учасниками. Відразу можу впізнати характерне звучання їхнього ансамблю – яким воно було колись і яким воно стало зараз; добре розрізняю на слух голоси кожного співака зі старого складу. І тому не міг повірити, що у мультфільмі «Жил-был пес» співають саме вони – жодного знайомого тембру. Щоправда, крячківське «Древо» теж має в своєму репертуарі баладу про голубів, оскільки вона побутує у їхньому селі. Але їхній варіант, у порівнянні з треком фільму, дещо інший. Про це свідчать і деякі мелодичні деталі пісні, і склад голосів, і специфічний характер звучання – суто крячківський»¹².

Варіант балади про голуба і голубку у виконанні «Древа» з Крячківки, справді, відрізняється від пісні, яка звучить у мультфільмі «Жив-був пес». У цьому можна переконатися, послухавши сучасний запис балади з проекту 2002 року «Budemo wesnu sriwatu» (Будемо весну співати) або з диску 2008 року «Україна. Древо. Багатоголосся»¹³ (порівн. нотації 1 і 5)¹⁴.

радіоконкурсу «Золоті ключі» (1982). 1989-го про співачок з Крячківки було знято документальний фільм «Ой у полі древо» (приблизно в той самий час вони стали виступати на фестивалях під назвою «Древо», натомість київський ансамбль узяв собі таке ж ім'я роком раніше, у 1988-му) [Іваницький, 2006]. Тож, у 80-х, у період шаленої популярності мультфільму «Жив-був пес», колектив з Крячківки був одним із найвідоміших автентичних гуртів Полтавщини. Може саме тому журналісти помилково вирішили, що пісні зі стрічки виконує знаменитий полтавський ансамбль. Учасники крячківського «Древа» не заперечували цього [Лукашук, 2015; Мітіна, 2015, Кремень, 2017]. Плутанину можна зрозуміти, адже в репертуарі колективу також є пісні «Та косив батько, косив я» і «Ой там на горі». І якраз у 80-х гурт записували на студії фірми «Мелодія» (платівка «Антологія української музики»).

¹² Із інтер'ю авторці статті.

¹³ Див. [Budemo wesnu..., 2002; Україна. Древо..., 2008; Клименко, 2010, с. 257, 308].

¹⁴ Ця та інші нотації зроблені авторкою статті.

Нот. 1 с. Крячківка (Полтава: Пирятин)¹⁵

Одна: $\text{♩} = 96$
 Ой там на го-рі, ой там на кру-тій
 Гурт: $\text{♩} = 80$
 Ой там си-ді-ла па-ра го-лу-бів,
 Ой там си-ді-ла па-ра го-лу-бів.

Коли я почала цікавитися походженням пісень з мультфільму «Жив-був пес», то одразу звернула увагу на важливу деталь: дві пісні, які звучать у стрічці («Та косив батько» і «Ой там на горі»), записано в дуже хорошій студійній якості. Шансів зробити такого рівня записи у 80-х було не так багато: потрібна була потужна звукозаписувальна техніка. Навряд чи такі можливості були в ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, звідки, за словами режисера Е. Назарова, він узяв пісні. Але якраз у цей період записи музичного фольклору високої якості робили для радіоконкурсу «Золоті ключі» на Українському радіо¹⁶. Саме у фондах Радіо вдалося віднайти дві найвідоміші пісні з мультфільму¹⁷.

Першим мені до рук потрапив запис жартівливої пісні «*Та косив батько, косив я*» у виконанні ансамблю із села Солониця Лубенського р-ну Полтавської обл., який звучав у передачі «Золоті ключі» 27 травня 1981 року¹⁸. Ведуча Галина Верховинець в ефірі Радіо представила колектив так: «Хор-ланка героя соціалістичної праці Ніни Мороз із села Солониця Лубенського району Полтавської області»¹⁹. Документально це

¹⁵ Транскрипція з диску [Vudemo wesnu..., 2002] (тут також враховані основні варіанти з інших строф).

¹⁶ Фольклорний радіоконкурс «Золоті ключі» (1980–1993) було започатковано на Українському радіо. Метою медіа-проекту був запис фольклорних колективів і солістів з усієї України та оприлюднення найкращих записів в ефірі. Ведучою передачі була радіожурналістка Галина Верховинець, яка разом із колегами Г. Омельченко, О. Прилипко, К. Божко, Ю. Боровиком, О. Литовченко та ін. їздили Україною в пошуках кращих народних пісень [Верховинець, Шевчук, 2008]. Записи робилися безпосередньо у сільських клубах за допомогою пересувної звукозаписувальної студії.

¹⁷ Авторка статті працювала на Українському радіо у 2015–2018 рр.

¹⁸ У 1981 році ансамбль став лауреатом другого ступеню Першого республіканського фольклорного радіоконкурсу «Золоті ключі».

¹⁹ Склад ансамблю, від якого записано пісні для «Золотих ключів» був таким: Сластієнко Любов Іванівна 1922 р.н. (керівник), Мороз Ніна Павлівна 1930 р.н. (ланкова), Костенко Надія Овсіївна 1918 р.н. (заспівувачка), Худяк Ганна Терентіївна

підтверджує фотокопія реєстру аудіодиску «Золоті ключі» з фондів Українського радіо:

РАДІОКОНКУРС "ЗОЛОТІ КЛЮЧІ" (27.05.1981 р.)-2 руп.

19 02 58134

- 1 "ВІНОЧОК НАРОДНИХ МЕЛОДІЙ" - фольклорний ансамбль села Підзамочок Тернопільської області
- 2 "КОСИВ БАТЬКО" - ансамбль села Солониця Полтавської області
- 3 "ЗАК'ВАЛА ЗОЗУЛЕНЬКА" - подружжя Матющенко, місто Городище Черкаської області
- 4 "ЧОМ ТИ НЕ ПРИЙШОВ" - хор-панка села Журавичі Волинської області
- 5 "ІХАВ КОЗАК МІСТОМ" - подружжя Матющенко, місто Городище Черкаської області
- 6 "ВІНОЧОК УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ" - ансамбль народної музики міста Талалаївка Чернігівської області

Ідентичність фондового запису Радіо з відповідною піснею у фільмі «Жив-був пес» виявити було не складно – ті самі тембри (одразу впізнається голос солістки-заспівувачки) і мелодичні звороти, ідентичний темпоритм і фактура. Цю інформацію підтвердила фольклористка, наукова співробітниця ІМФЕ ім. М. Т. Рильського Валентина Пономаренко, яка на початку 80-х була в журі радіоконкурсу «Золоті ключі» від правління «Музичного товариства України»²⁰. Пізніше (1983 р.) ансамбль виступав на концерті «Пісні Полтавщини» з циклу вечорів для творчої молоді, які проводило це Товариство. Згодом я поспілкувалася із завідувачем сільського клубу с. Солониця Кіріченком Іваном Івановичем, який у 80-ті був свідком описаних подій²¹. За його спогадами, співачки не могли повірити власним вухам, коли почули свої голоси в мультфільмі! Заспівувала цю відому жартівливу пісню «Та косив батько, косив я» Надія Овсіївна Костенко, яка була родом з м. Чорнухи Полтавської області.

Тож, ми здобули незаперечні докази, що жартівливу пісню «Та косив батько, косив я» в мультфільмі «Жив-був пес» виконує фольклорний ансамбль із с. Солониця Лубенського р-ну Полтавської обл.

У 2015-му пісні від сучасного складу колективу із Солониці записав угорський композитор і збирач фольклору, керівник міжнародного проекту «Поліфонія» («Polyphony») Міклош Бот²². Ще один запис зробив етномузиколог Олег Коробов у лютому 2018-го на фестивалі «Масниця. Колодій», який відбувся в НМНАП України в Пирогові. Цей варіант вирізняється незначним спрощенням фактури та гармонії порівняно із записом 80-х років (див. нот. 2 і 3).

1922 р.н. (виводчиця), Ющенко Катерина Степанівна 1916 р.н., Захарченко Анастасія Трофимівна 1925 р.н., Базя Катерина Олексіївна 1925 р.н., Корніяченко Євдокія Гаврилівна 1926 р.н., Моринець Марія Андріївна 1926 р.н., Радченко Параска Кузьмівна 1932 р.н., Дорошенко Надія Луківна 1930 р.н., Ягодка Софія Йосипівна 1930 р.н., Макарова Надія Пантелеймонівна 1931 р.н., Лукаш Надія Іванівна 1934 р.н.

²⁰ Нині Національна всеукраїнська музична спілка.

²¹ Саме за його ініціативи у 1973-у було створено колектив. У серпні 2018-го ансамбль відзначив 45 років від дня заснування.

²² Запис і повний текст пісні доступний на офіційному сайті polyphonyproject.com.

Нот. 2. Село Солониця (Полтава: Лубни). Варіант із мультфільму «Жив-був пес»²⁴

Одна: $\text{♩} = 90$
 Та ко-сив ба - тько ко - сив я та й ви-ко - си - ли со - ло - в'я.
 Гурт: $\text{♩} = 88$
 Со-ло-вей у са-ду тьох, да тьох ка - на-ре - йоч - ка...
 $\text{♩} = 115$
 Го-ман ко-сить Гап-ка в'я-же, Ка - те-ри - на за-гі - ба Гри - цько во-ли на - пу-ва Ган-на во - ду тя-га
 $\text{♩} = 138$
 Ой ма - мо люб-лю Гри-ця Гри-ця на ко-ни-кувер-тить-ся В Гри-ця шап-ка до ли-ця люб-лю Гри-ця мо-лод-ця.

Нот. 3. Село Солониця (Полтава: Лубни)²⁵

Одна: $\text{♩} = 110$
 Да ко-сив ба - тько ко - сив я та й ви-ко - си - ли со - ло - в'я.
 Гурт: $\text{♩} = 100$
 Со - ло - вей у са - ду тьох да тьох ка - на-ре - йсч - ка...
 $\text{♩} = 120$
 Го - ман ко-сить Гап-ка в'я-же Ка - те-ри-на за-гі-ба Гри-цько во-лина пу-ва Ган-на во - ду тя-га
 $\text{♩} = 112$
 Ой, ма - мо люб-лю Гри-ця Гри-ця на ко-ни-кувер-тить-ся В Гри-ця шап-ка до ли-ця люб-лю Гри-ця мо-лод-ця.

²⁴ Пісня з фондів Українського радіо ідентична зі звуковою доріжкою з мультфільму.

²⁵ За основу цієї транскрипції взято запис з проекту «Поліфонія».

Віднайти жартівливу пісню «Та косив батько, косив я» (включно з її сучасними виконавськими версіями) було не так уже й складно – матеріал сам «прийшов до рук». А от із походженням балади про голуба і голубку «*Ой там на горі, ой там на крутій*» все виявилось набагато важче. Цю пісню в реєстрах «Золотих ключів» з фондів Українського радіо довелося шукати кілька місяців. Завдання ускладнювалося тим, що творів з інципітом «Ой там на горі» або тих, які підписані «Балада про голубів», виявилось дуже багато²⁵.

Запис віднайшовся в передачі «Золоті ключі» від 29 жовтня 1981 року. Ведуча Галина Верховинець представила баладу як «пісню хора-ланки із села Іски Лубенського району Полтавської області»²⁶. Те саме зазначено на супровідному реєстрі до диску з фондів Українського радіо – «село Іски»:

8. РАДІОКОНКУРС «ЗОЛОТІ КЛЮЧІ» (Пер. від 29.10.1981 р.)

27:39 60018

1. Укр. нар. пісня «ОЙ У ПОЛІ» - виконує хор-ланка з села Чернече Одеської області
2. «НАРОДНІ МЕЛОДІЇ» - виконує І.Тимчук (цимбали) з м. М-Подільська Тернопільської області
3. «НАРОДНА ВЕСНЯНКА» - вик. О.Поздник (м.Тернопіль)
4. Укр. нар. пісня «ОЙ ТАМ, НА ГОРІ» - вик. хор-ланка з села Іски Полтавської області
5. Укр. нар. пісня «ОЙ ЗНАТИ, ЗНАТИ» - виконує чоловіча група хору села Славне Кримської області
6. Укр. нар. пісня «ОЙ У ПОЛІ КЛЕН-ДЕРЕВО» та «ОЙ НА ГОРІ КАЛИНА» - виконує хор-ланка з села Старосілля Черкаської області
7. «ДЕРДИНСЬКА ПОЛЬКА» - виконують троїсті музики села Дердино Черкаської обл

Утім, села «Іски» на мапі Полтавщині знайти не вдалося, адже виявилось, що його не існує [Адміністративно-територіальний..., 1987, с. 392]. На думку відразу спав варіант розгадки – у назві «загублено» літеру: не «Іски», а «Піски», адже на Полтавщині є кілька сіл з такою назвою.

Але ця здогадка потребувала уточнення від фахівців. Тож я звернулася за порадою до етномузиколога Тетяни Сопілки, яка у 1990-х і 2000-х багато їздила Полтавщиною, записуючи музичний фольклор. Вона пригадала, що в селі Піски Лубенського району на момент її польових досліджень не було повноцінного фольклорного ансамблю.

²⁵ Сюжет про розлучену пару голубів є одним із найпопулярніших серед позаобрядових пісень в Україні [Грица, 1979; Пеліна, 2014; Татаров, 2018].

²⁶ Склад ансамблю, який співав для «Золотих ключів» був таким: Галиченко Віра Панасівна 1937 р.н. (заспівувачка), Синько Ганна Іванівна 1932 р.н. (виводчиця), Синько Антоніна Панасівна 1928 р.н., Івахненко Ганна Назарівна 1930 р.н., Потоцька Любов Іванівна 1933 р.н., Бендрик Катерина Петрівна 1930 р.н., Великожон Катерина Іванівна 1928 р.н.

Утім, у 1997 році в селі Пулинці Лубенського р-ну²⁷ дослідниця записала фольклорний колектив, який за тембрами співачок та мелодичним варіантом балади про голубів вона ідентифікувала з тим самим гуртом, що співає у фільмі «Жив-був пес».

Звідки ж узялися загадкові «Іски» в реєстрі до аудіодиску з фондів Радіо? Аналіз детальної карти Лубенського району, вкупі з логікою, несподівано дав відповідь на це питання: поряд з Пулинцями розташоване село Ісківці. Обидва підпорядковуються Ісковецькій сільській раді. Очевидно, пісню було задокументовано саме за назвою сільської ради, так вона і зберігалася на Радіо. Можна припустити, що при архівному оформленні назва села Ісківці могла бути почута як «Іски» і так неправильно записана. Складно відповісти на запитання, чому до фондів Радіо (а значить і до ефіру під час передачі «Золоті ключі») потрапила ця прикра помилка. Якби не необхідність пошуку музики з мультфільму, помилку в паспортизації аудіофонду Радіо виявити не вдалося б. І хто ж знав, що саме цей, неправильно задокументований запис увійде в історію завдяки мультфільму «Жив-був пес»!

Тож, на щастя, тепер нам відомо, що знамениту баладу «Ой там на горі» в анімаційному фільмі «Жив-був пес» виконує ансамбль «Горлиця» із с. Пулинці Лубенського р-ну Полтавської обл²⁸.

Пізніше, розібравшись з «адресою» другої пісні, у розмові з етномузикологом Іллею Фетисовим я дізналася, що Міклош Бот у 2016-му році записав і цей колектив для проекту «Поліфонія». Баладу «Ой там на горі» в архіві проекту локалізовано за назвою сільської ради – с. Ісківці²⁹. Тоді ж співачки гурту розповіли збирачу про «озвучування» мультфільму, адже деякі виконавиці зі стрічки «Жив-був пес» ще тоді були учасницями ансамблю³⁰.

Пізніше я поспілкувалася із керівником фольклорного ансамблю із с. Пулинці Вірою Панасівною Галиченко, яка заспівувала знамениту пісню «Ой там на горі» у записі з мультика. Вона пояснила причину непорозуміння у назві населених пунктів: у 80-их у Пулинцях і Ісківцях був один фольклорний ансамбль, у якому брали участь жителі обох сіл. У 80-му, на момент запису для «Золотих ключів», гурт був «закріплений»

²⁷ Ассистентом у цій експедиції була Маргарита Скаженик.

²⁸ З 1996 року колектив став «аматорським народним ансамблем».

²⁹ Окрім запису на сайті доступний і повний текст пісні.

³⁰ Склад гурту в 2016 р.: Галиченко Віра Панасівна 1937 р. н., Синько Антоніна Панасівна 1928 р. н., Мороз Ганна Панасівна 1933 р. н., Міщенко Варвара Василівна 1948 р. н., Микитенко Ольга Михайлівна 1955 р. н., Симоненко Наталія, 1985 р. н., Бас Станіслав Володимирович 1981 р. н.

за клубом с. Пулинці, де тоді працювала Віра Панасівна, однак на Радіо був задокументований за назвою сільради.

Нижче подаю транскрипції пісень з мультфільму (нот. 4) та з проекту «Поліфонія» (нот. 5). Зауважу, що сучасний варіант має щільнішу фактуру. З одного боку, це зумовлено можливостями, які надає транскриптору багатоканальний запис; з іншого – співацькими вподобаннями сучасних виконавців.

Нот. 4

с. Пулинці (Полтава: Лубни)

Варіант із мультфільму «Жив-був пес»³¹

Музична нотація для «Варіанту із мультфільму». Включає три системи нот: верхня – вокальна мелодія (темпо =92), середня – гурт (темпо =72), нижня – ритмічний супровід. Лірика: «Ой там на го-рі ой там на кру-тій / Ой там си-ді-ла па-ра го-лу-бів / Ой там си-ді-ла па-ра го-лу-бів».

Нот. 5

с. Пулинці (Полтава: Лубни)³²

Музична нотація для «с. Пулинці (Полтава: Лубни)». Включає три системи нот: верхня – вокальна мелодія (темпо =80), середня – гурт (темпо =66), нижня – ритмічний супровід. Лірика: «Ой там на го-рі ой там на кру-тій / Ой там си-ді-ла-а па-ра го-лу-бів / Ой там си-ді-ла-а па-ра го-лу-бів».

* до кінця пісні підняли висоту на тон.

Історія походження третьої пісні «Щоб до мене соловей прилітав» зі стрічки «Жив-був пес» виявилася найбільш інтригуючою. Для встановлення її географічного походження я звернулася по допомогу до дослідниць Ол. Шевчук, І. Клименко, Т. Сопілки та М. Скаженик. Колективними зусиллями ми з'ясували, що за мелодією, ритмічним

³¹ Нотацію пісні з фондів Українського радіо не подаю з тієї причини, що й попередню. Вона також ідентична із записом з мультфільму.

³² Транскрипція багатоканального запису з проекту «Поліфонія» 2016 р. У нотації враховані варіанти з інших строф (найбільше варіантів співала Галиченко В. П.). На записі вивід співають дві жінки, у транскрипції відображено лише той варіант виводу, який найбільше відповідає версії з мультфільму.

типом, фактурою і текстом пісня є третьою строфою петрівки «Ой до бору стежечка» із села Неділище Ємільчинського району Житомирської області. Отже, вона походить з південних теренів Середнього Полісся. Такий наспів у сольному виконанні та з повним поетичним текстом можна почути на платівці «Антоніна Матвієнко співає веснянки та петрівки», виданій фірмою «Мелодія» 1980-го року (№10 – петрівка «Ой, до бору стежечка») [Антоніна Матвієнко, 1980; Клименко, 2010, с. 213]³³.

Нот. 6 с. Неділище (Житомир: Ємільчине)³⁴

Ой до бо-ру сте-же-чка, до бо - ру.
Там бу-ду-є па - ру-бок, ко - мо - ру.

Гуртове автентичне виконання (до речі, дуже схоже на варіант із мультика) знайшлося з-поміж експедиційних записів В. Матвієнка, який відвідав Неділище у 1977 р.³⁵ (нот. 8). Проте, якщо вслухатися, стає зрозуміло, що у фільмі петрівку виконують не автентичні співачки, а... вторинний (реконструкторський) ансамбль. То хто ж все-таки співає петрівку з Неділища у мультфільмі «Жив-був пес»?

Як виявилось з реєстру експедиції, разом із В. Матвієнком їздили його студенти, серед яких була і В. Пономаренко. Вона пригадала, що після поїздки зробила нотну транскрипцію петрівки, а згодом студентки, учасниці консерваторського фольклорного ансамблю (першого складу майбутнього київського «Древа») вирішили вивчити цю нову цікаву пісню³⁶. Зі слів В. Пономаренко, петрівку тоді співали Олена Шевчук (заспів), Валентина Пономаренко (верхній голос), Поліна Арон і Тетяна Тонкаль (нижній голос). Репетиції іноді проходили в приміщенні ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, які на плівку записував чоловік В. Пономаренко С. Каушан. Очевидно, саме ці записи і потрапили від останнього до рук Е. Назарова, про що було сказано на початку статті.

Ця версія цілком підтверджується, скажімо, фоновим звучанням петрівки в мультфільмі, що скоріше за все, зумовлено не лише звукорежисерським рішенням, а й якістю самого запису, зробленого не в

³³ У виконанні Антоніни Матвієнко (матері відомої співачки Ніни Матвієнко) звучать обрядові пісні весняно-літнього періоду з її рідного села.

³⁴ Транскрипція запису з платівки [Антоніна Матвієнко, 1980].

³⁵ Копії цих матеріалів зберігаються в архівах мистецької агенції «АртВелес» та Проблемної науково-дослідної лабораторії етномузикології НМАУ ім. П. І. Чайковського.

³⁶ Ця пісня не увійшла до репертуару київського ансамблю «Древо».

студійних умовах. Крім того, пісня звучить з третьої строфи, тож, можливо перші дві були виконані не досконало. Якщо порівняти запис із фільму та первинний експедиційний зразок, одразу стає помітною підкреслена «правильність», ритмічна й мелодична чіткість співу початківців-реконструкторів, які ще не опанували притаманну автентичним співакам виконавську свободу.

Нот. 7

с. Неділище (Житомир: Єсмільчине)
Варіант з мультфільму «Жив-був пес»

Одна: Дві:
Щоб до ме-не со - ло - вей при - лі - та - в.
Щоб він ме-не ра - нень - ко про - буд - жав.

Нот. 8

с. Неділище (Житомир: Єсмільчине)³⁷

Одна: Дві:
Ой до бо-ру сте - жеч ка, до бо - ру.
Там бу-ду-є па - ру-бок ко - мо - ру.

Тож, три пісні, що звучать у знаменитому мультфільмі «Жив-був пес» Е. Назарова, мають різні «адреси»: жартівлива «Та косив батько, косив я» походить із с. Солониця Лубенського р-ну Полтавської обл.; балада «Ой там на горі» – із с. Пулинці Лубенського р-ну Полтавської обл. (обидві записані для радіоконкурсу «Золоті ключі»³⁸ у 1980-81-му роках³⁹).

³⁷ Транскрипція запису В. Матвієнка 1977 р. Ще одну виконавську версію цієї ж петрівки, записану М. Скаженик у 1998 р. див. у роботі [Скаженик, 2009, с. 164, нот. 7]. Щоправда, наведений у цій публікації зразок має інший текст і ладовий нахил.

³⁸ До цих записів, на жаль, немає вільного доступу. Проте, сподіватимемося, колись вони стануть надбанням широкого кола поціновувачів українського музичного фольклору. Окрім двох пісень з мультфільму «Жив-був пес», у фондах Українського радіо зберігається ще чимало фольклорних скарбів.

³⁹ Навряд чи вдасться з'ясувати, хто саме з численних редакторів Українського радіо записав тоді ці пісні на Полтавщині.

Петрівка зі словами «Щоб до мене соловей прилітав» походить із с. Неділище Ємільчинського р-ну Житомирської області, але вона звучить у виконанні консерваторського фольклорного ансамблю.

Описана тут ситуація – показовий приклад того, якою важливою справою є точна документація фольклорних джерел не лише з науковою, але й художньою, пізнавальною метою. Помилки часто-густо обертаються непорозуміннями, виправити які не так просто. Утім, деякі збирачі-аматори, журналісти, митці недбало ставляться до цієї вимоги⁴⁰. Про це, зокрема, пише в своєму дослідженні «Етномузикологія та електроакустика» словацький фольклорист Оскар Ельшек [Ельшек, 1961]. Подібна проблема була доволі розповсюдженою у другій половині ХХ ст.: установи, які мали потужні технічні можливості для фіксації музичного фольклору, як от радіокомпанії, не обтяжували себе правильною документацією, що різко обмежило, а часом і унеможливило використання цих матеріалів науковцями.

Отже, запис зразків етномузики вимагає точних даних. Правильна «адреса» фольклорного джерела має принципове значення у фольклористичних дослідженнях, адже визначає наукову вартість, достовірність і, врешті, можливість залучати його іншими вченими до наукових студій різних напрямків [Вовчак, 2017]. Проблемі документації та архівування народної музики присвячено чимало симпозіумів, конференцій, наукових розвідок [Ельшек, 1961; Луканюк, 1981; Мацієвський, 1989; Іваницький, 1997; Вовчак, 2009; Вовчак, Довгалюк, 2012; Вовчак, 2017]⁴¹.

Моє дослідження було здійснене з метою відновити історичну справедливість. Усі пісні в мультфільмі «Жив-був пес» помилково приписували гурту «Древо» з Крячківки, натомість справжні виконавці пісень до сьогодні не були відомі. Проте, завдяки колективній співпраці київських етномузикологів, нам удалося відтворити події сорокалітньої давнини та ідентифікувати записи з мультфільму «Жив-був пес». Підбиваючи підсумки, зазначу, що відсутність у титрах інформації про музику аж ніяк не применшує художньої вартості мультфільму «Жив-був пес» Е. Назарова, який геніально озвучив стрічку яскравою музикою.

⁴⁰ Схожа ситуація сталася із відомим саундтреком «Ріка життя», написаним Костянтином Меладзе для мюзиклу Семена Горова «Вечори на хуторі біля Диканьки» (2001 р.). Композитор узяв колядку про створення світу «Ой як же було ізпрежди віка» у виконанні ансамблю с. Грузьке Макарівського району Київської області (запис твору в 1994 році зробила етномузиколог Ганна Коропніченко. Колядку видано у 2000 році на диску «Ой як же було ізпрежди віка... Традиційні пісні правобережної Київщини (автентичне виконання)» [Ой як же було..., 2000]). Проте, у титрах про це нічого не сказано, а у всесвітній мережі Інтернет поширено неправдиву інформацію, що колядку співає хор «Берегиня».

⁴¹ Зокрема, точний «паспорт» твору (село, район, область, інформація про виконавців) є важливим для методу документального картографування етномузичних явищ [Клименко, 2010б].

Список використаної літератури і джерел

- Адміністративно-територіальний...1987 – Українська РСР: Адміністративно-територіальний устрій. Київ: Головна редакція УРЕ. 1987. 504 с.
- Барабаш, 2010 – Барабаш Лідія. *Солісти з мультфільму «Жив-був пес» – 80 років!* URL: <https://poltava.to/news/6893/> (Дата звернення: 4.05.2018).
- Богачук, 2012 – Богачук Вадим. *А теперь – точно спою (Жил-был пес)*. URL: <https://www.liveinternet.ru/users/3724492/post241245091/> (Дата звернення: 1.05.2018).
- Верховинець, Шевчук, 2008 – Верховинець Галина, Шевчук Олена. *Золоті ключі. Українська музична енциклопедія: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України*. Київ, 2008. Т.2. С. 165.
- Вовчак, 2009 – Вовчак Андрій Степанович. *На шляху до створення архіву українського фольклору. Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2009. Вип. 47. С. 133–155.
- Вовчак, Довгалюк, 2012 – Вовчак Андрій Степанович, Довгалюк Ірина Сергіївна. *Документування фольклорної традиції. Засади організації і проведення польового фольклористичного дослідження, транскрибування й архівування зібраного фольклорного матеріалу: Методичні рекомендації для студентів філологічного факультету спеціалізації “фольклористика”*. Львів, 2012. 60 с.
- Вовчак, 2017 – Вовчак Андрій. *Документування українського фольклору у Львівському університеті імені Івана Франка. Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2017. Вип. 66. С. 150–194.
- Грица, 1979 – Грица Софія Йосипівна. *Мелос української народної епіки*. Київ: Наукова думка, 1979. С.136–140.
- Громов, 2012 – Громов Дмитрій. *И пес с ним. Кореспондент*. 2012. №26. С. 62–64.
- Дей, 1986 – Дей Олексій Іванович. *Українська народна баллада*. Київ: Наукова думка, 1986. С. 67.
- Ельшек, 1961 – Elschek Oskar. *Etnomuzikológia a elektroakustika. Slovenský národopis*. 1961. Roč. IX, č.2. С. 298.
- Клименко, 2010а – Клименко Ірина. *Дискографія української етномузики (автентичне виконання). 1908–2010 : Ілюстрований хронологічний реєстр з анотаціями і покажчиками*. Київ, 2010. 360 с.
- Клименко, 2010б – Клименко Ірина. *Наспівки купальсько-петрівської приуроченості в українців: макроареалогія. Поліський реєстр купальсько-петрівських мело форм. Проблеми етномузикології*. Київ, 2010. Вип. 5. Ч. 1: Студії. С. 138–164.
- Кодай, 1982 – Кодай Золтан. *Возрождение народной песни. Избранные статьи*. Москва: Советский композитор. 1982. С. 27.
- Кремень, 2017 – Кремень Таня. *Дерево, которое поет*. URL: <https://charitum.com/derevo-kotoroe-poet/> (Дата звернення: 22.05.2018).
- Луканюк, 1981 – Луканюк Богдан Степанович. *Типові форми музично-етнографічної документації: методичні рекомендації*. Львів, 1981. 23 с.
- Лукашук, 2015 – Лукашук Христина. *«Президент цілував їм руки, або «Щас спою!»*. URL: <https://zbruc.eu/node/10137> (Дата звернення: 3.05.2018).
- Мацієвський, 1989 – Мацієвський Ігор Володимирович. *Питання документації народної інструментальної музики. Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики: збірник наукових праць*. Київ, 1989. С. 5–24.

- Мітіна, 2015 – Митина Александра. *ТСН побывала в селе, в котором «Жил-был пес»: репортаж*. URL: <https://ru.tsn.ua/ukrayina/tsn-pobuyala-v-sele-v-kotorom-zhil-byl-pes-527353.html> (Дата звернення: 1.05.2018).
- Іваницький, 1997 – Іваницький Анатолій Іванович. *Українська музична фольклористика*. Київ: Заповіт. С. 286.
- Іваницький, 2006 – Іваницький Анатолій Іванович. *Древо. Українська музична енциклопедія: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України*. Київ, 2006. Т.1. С. 653–654.
- Избранное, 2016 – *Избранное. Эдуард Назаров: «Кино для себя – это безумие»*. URL: <http://izbrannoe.com/news/lyudi/eduard-nazarov-kino-dlya-sebya-eto-bezumie/> (Дата звернення: 1.05.2018).
- Народний самодіяльний..., 2010 – *Народний самодіяльний фольклорно-етнографічний ансамбль «Древо» Крячківського сільського клубу Пирятинського району. Ілюстрований нарис з історії колективу на відзначення 50-річчя створення*. Полтава, 2010. 19 с.
- Науменко, 2008 – Науменко Олексій–Нестор. Создатель знаменитого мультфильма «Жил-был пес» Эдуард Назаров: «Долгие годы мне не давала покоя фраза «щас спою!»». *Факти*. URL: <http://fakty.ua/26270-sozdatel-znamenitogo-multfilma-quot-zhil-byl-pes-quot-eduard-nazarov-quot-dolgie-gody-mne-ne-davala-pokoja-fraza-quot-cshas-spoyu-quot> (Дата звернення: 1.05.2018).
- Павлова, 2007 – Павлова Снежана. *Российский режиссер Эдуард Назаров: «Я думал, что Джигарханян меня убьет»*. URL: <https://kr.ua/culture/11762-rossyiskyi-rezhysser-eduard-nazarov-ya-dumal-что-dzhyharkhanian-menia-ubet> (Дата звернення: 3.05.2018).
- Пеліна, 2014 – Пеліна Ганна Олександрівна. Жанрова амбівалентність функціонування одного тексту: закарпатський варіант балади про двох голубів. *Проблеми етномузикології*. 2014. Київ. Вип. 9. С. 159–168.
- Скаженик, 2009 – Скаженик Маргарита Вікторівна. Мелогографічне вивчення Уборті: купальсько-петрівські наспіви та обряди. *Проблеми етномузикології*. Київ, 2009. Вип. 4. С. 154–175.
- Тараненко, 2011 – Тараненко Микола. Другом здатний стати... й вовк. *Український простір*. 2011. №6. С.11.
- Татаров, 2018 – Татаров Владислав. *Варіанти позаобрядових пісень різних регіонів України*. Бакалаврська робота. Наук. кер. Є. Єфремов. Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського. С. 35–44.
- Аудіоджерела**
- Антоніна Матвієнко, 1980 – *Антоніна Матвієнко співає веснянки та петрівки*. Мелодія. 1980. 1 платівка.
- Vudemo wesnu..., 2002 – *Vudemo wesnu spiwaty. Song tree. Radio Lublin. Vol.1. 2002. 1 CD audio*.
- Ой як же було..., 2000 – «Ой як же було ізпрежди віка...». *Традиційні пісні правобережної Київщини (автентичне виконання)*. Київ: О. Захаренко. 2000. 1 CD audio. (перевидання: Коровай. Традиційна музика Правобережної Київщини. Київ: Музика світу. 2004. 1 CD audio).
- Україна. Древо..., 2008 – *Україна. Древо. Багатоголосся*. Київ: Taras Bulba Entertainment, 2008. 1 CD audio.

References

- Administratyvno-terytorialnyi..., (1987). *Ukrainska RSR: Administratyvno-terytorialnyi ustryi [Ukrainian SSR: Administrative-territorial structure]*. Kyiv: The main redaction URE. 1987. 504 p. [in Ukrainian].
- Barabash, L. (2010). *Solistci z multfilmu "Zhyv-buv pes" – 80 rokiv! [The soloist from animated film "There once was a dog" has 80 years!]*. Retrieved July 04, 2018 from <https://poltava.to/news/6893/> [in Ukrainian].
- Bogachuk, V. (2012). *A teper – tochno spoyu (Zhyl-byt pes) [And now I'll sing for sure]*. Retrieved July 01, 2018 from <https://www.liveinternet.ru/users/3724492/post241245091/> [in Russian].
- Verhovynets, G., Shevchuk O. (2008). Zoloti kluchi [The gold springs]. *Ukrainska muzychna entsyklopedia [Ukrainian Musical Encyclopedia]*. Kyiv: Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Vol.2. p. 165. [in Ukrainian].
- Vovchak, A. (2009). Na shlyahu do stvorennya arkhivu ukrayinskoho folkloru [On the way to creating an archive of Ukrainian folklore]. *Visnyk Lvivskoho Universytetu: seriya filologichna [Visnyk of the Lviv University. Philological series]*. Lviv: The Ivan Franko National University of Lviv. Issue 47. p. 133–155. [in Ukrainian].
- Vovchak A., Dovhaliuk I. (2012). *Documentuvannya folklornoii tradicii. Zasady i provedennya poliovoho folklorstychnoho doslidzhennya, transkrybuвання i arhivuvannya zibranoho folklornoho materialu: metodychni rekomendatsiyi dlya studentiv filolohichnoho fakultetu specializatsiyi "folklorstyka" [Documentation of folklore traditions. Principles of organizing and conducting field folklore studies, transcribing and archiving of collected folk material: Methodical recommendations for students of the philological faculty of specialization "folklore"]*. Lviv. 60 p. [in Ukrainian].
- Vovchak, A. (2017). Documentuvannya ukraiinskoho folkloru u Lvivskomu universyteti imeni Ivana Franka [Documentation of ukrainian folk in Ivan Franko Lviv university]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filolohichna [Visnyk of the Lviv University. Philological series]*. Lviv: The Ivan Franko National University of Lviv. Issue. 66. p. 150–194. [in Ukrainian].
- Hrytsa, S. (1979). *Melos ukrayinskoyi narodnoyi epiky [Melos of the Ukrainian epic folk]*. Kyiv: Naukova dumka, 1979. 245 p. [in Ukrainian].
- Hromov, D. (2012). I pes s nim [And the dog with him] *Korespondent [Correspondent]*. Issue 26. p. 62–64. [in Russian].
- Dei, O. (1986). *Ukrayinska narodna balada [Ukrainian folk ballad]*. Kyiv: Naukova dumka. p. 67. [in Ukrainian].
- Elschek, O. (1961). Etnomuzikológia a elektroakustika [Ethnomusicology and electroacoustics]. *Slovenský národopis [Slovak ethnography]*. Issue 9. Vol.2. p. 298. [in Slovak].
- Klymenko, I. (2010a). *Dyskohrafiya ukrayinskoyi etnomuzyky (avtentychnye vykonannya). 1908-2010 : Ilyustrovanyi hronolohichniy reyestr z anotatsiyamy i pokazhchykamy*

[*Discography of Ukrainian Ethnomusicics (Authentic Performance). 1908-2010: Illustrated chronological register with annotations and indexes*]. Kyiv. pp. 213; 257. [in Ukrainian].

- Klymenko, I. (2010b). Naspivny kupalsko-petrivskoyi pryurochenosti v ukrayintsiv: makroarealohiya. Poliskyi reyestr kupalsko-petrivskykh meloform [Melodies of the Petrovsko-Kupalski confrontation in Ukrainians: macroareology. Polissya Register of Petrovsko-Kupalski meloforms] In Klymenko I.V. (Eds.), *Problemy etnomuzykolohiyi [Problems of ethnomusicology]*. Slovyanska meloheohrafiya: Kn. 1 z dodanym atlasom [Slavic melogeography, Vol. 1 with the Atlas attached]. Kyiv: Petro Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Iss. 5, pp. 138–164. [in Ukrainian].
- Kodaly, Z. (1982). Vozrozhdeniye narodnoy pesni [The renaissance of folk songs]. *Izbrannyie statyi [Selected articles]*. Moskow: Soviet composer. p. 27. [in Russian].
- Kremen, T. (2017). Derevo kotoroye poet [The tree that sings]. Retrieved August 22, 2018 from <https://charitum.com/derevo-kotoroe-poet/> [in Russian].
- Lukaniuk, B. (1981). *Typovi formy muzychno-etnografichnoyi dokumentatsiyi: Metodychni rekomendatsiyi [Types of the form of musical and ethnographic documentation: Methodical recommendations]*. Lviv. 23 p. [in Ukrainian].
- Lukaschuk, H. (2015). *Prezydent tsiluvav yim ruky, abo «Shchas spoyu!»* [The president kissed their hands, or "I wanna sing!"]. Retrieved July 03, 2018 from <https://zbruc.eu/node/10137>. [in Ukrainian].
- Macievsky, I. (1989). Pytannya dokumentatsiyi narodnoyi instrumentalnoyi muzyky [Issues of documentation of folk instrumental music]. *Aktualni pytannya metodyky fiksatsiyi ta transkryptsiyi tvoriv narodnoyi muzyky: zbirnyk naukovykh prats [Current issues of the method of fixation and transcription of works of folk music: collection of scientific works]*. Kyiv. p. 5–24. [in Ukrainian].
- Mitina, A. (2015). *TSN pobывala v sele, v kotorom «Zhil-byt pes»: reportazh [TSN visited the village, where "There Was a Dog": a reportage]*. Retrieved July 01, 2018 from <https://ru.tsn.ua/ukrayina/tsn-pobывala-v-sele-v-kotorom-zhil-byt-pes-527353.html> [in Russian].
- Ivanytsky, A. (1997). *Ukrainska muzychna folklorystyka [Ukrainian musical folklore]*. Kyiv: Zapovit. p. 286. [in Ukrainian].
- Ivanytsky, A. (2006). Drevo [Drewo]. *Ukrayinska muzychna entsyklopediya [Ukrainian Music Encyclopedia]*. Kyiv: Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Vol.1. p. 653–654. [in Ukrainian].
- Izbrannoe (2016). *Izbrannoe. Eduard Nazarov: "Kino dlya sebya – eto bezumiye". [Favorites. Eduard Nazarov: "Cinema for yourself is insanity"]*. Retrieved July 01, 2018 from <http://izbrannoe.com/news/lyudi/eduard-nazarov-kino-dlya-sebya-eto-bezumie/> [in Russian].
- Narodnyi samodiyalni..., (2010). *Narodnyi samodiyalni folkloro-etnografichnyy ansambl «Drevo» Kryachkivskoho silskoho klubu Pyryatynskoho rayonu. Ilyustrovanyy narys z istoriyi kolektyvu na vidznachennya 50-richchya stvorennya*

[*Amateur Folklore and Ethnographic Ensemble "Drevo" of Kryachkivka Village Club of Pyryatyn District. Illustrated essay on the history of the collective to mark the 50th anniversary of creation*]. Poltava. 19 p. [in Ukrainian].

- Naumenko, O.-N. (2008). Sozdatel znamenitogo multfilma «Zhil-byt pes» Eduard Nazarov: „Dolgiye gody mne ne davala pokoya fraza „Shchas spoyu!” [The creator of the famous cartoon «There Was a Dog», Eduard Nazarov: „For many years I was not satisfied with the phrase „I wanna sing!”]. *Fakts [Facts]*. Retrieved July 01, 2018 from <http://fakty.ua/26270-sozdatel-znamenitogo-multfilma-quot-zhil-byt-pes-quot-eduard-nazarov-quot-dolgie-gody-mne-ne-davala-pokoya-fraza-quot-cshas-spoyu-quot> [in Russian].
- Pavlova, S. (2007). *Rossiyskiy rezhisser Eduard Nazarov: «Ya dumal, chto Dzhigarkhanyan menya ubyet»* [Russian director Eduard Nazarov: „I thought that Jigarkhanyan will kill me.,]. Retrieved July 03, 2018 from <https://kp.ua/culture/11762-rossyiskyi-rezhysser-eduard-nazarov-ya-dumal-chto-dzhyharkhanian-menia-ubet> [in Russian].
- Pelina, H. (2014). Zhanrova ambivalentnist funktsionuvannya odnoho tekstu: zakarpatskyy variant balady pro dvokh holubiv [Genre's ambivalence in the functioning of one text: Transcarpathian version of the ballads about two pigeons]. *Problemy etnomuzykologhii [Problems of ethnomusicology]*. Kyiv. Issue. 9. p. 159–168. [in Ukrainian].
- Skazhenyk, M. (2009). Meloheohrafichne vyvchennya Uborti: kupalsko-petrivski naspivy ta obryady [Meloheographical study of river Ubert: Petrivsko-Kupalski songs and rituals]. *Problemy etnomuzykologhiyi [Problems of ethnomusicology]*. Kyiv. Issue 4. p. 154–175. [in Ukrainian].
- Taranenko, M. (2011). Drugom zdatnyi staty ... i vovok [And the wolf can become a friend]. *Ukrainskyi prostir [Ukrainian space]*. 2011. №6. p.11.
- Tatarov, V. (2018). *Varianty pozaobryadovykh pisen riznykh rehioniv Ukrayiny. Bakalavrska robota. Nauk. ker. Ye. Yefremov. [Variants of non ritual songs from different regions of Ukraine. Bachelor work. Science manager E. Efremov]*. Kyiv: Petro Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine. p. 35–44. [in Ukrainian].

Audiosources

- Antonina Matvienko, (1980). *Antonina Matvienko spivae vesnyanky ta petrivky [Antonina Matvienko sings spring and summer ritual songs]*. Melodiya. 1 Phonograph record.
- Budemo wesnu..., (2002). *Budemo wesnu spiwaty. Song tree. Radio Lublin*. [We'll sing spring. Song tree. Radio Lublin] Vol.1. 1 CD audio.
- Oi yak zhe bulo..., (2000). «*Oi yak zhe bulo izprezhdy vika...*». *Tradiciini pisni pravoberezhnoi Kyivschiyny (avtentychne vykonannya) [„Oh, how it was from the world creation”. The traditional songs of the right-bank Kyiv region (authentic performance)]*. Kyiv: O. Zaharchenko. 1 CD audio. (Reproduction: Korovai. Traditional music of Right-bank Kyiv region. Kyiv: Music of the World. 2004. 1 CD audio).
- Ukraina. Drevo..., (2008). *Ukraina. Drevo. Bahatoholossya. [Ukraine. Drewo. Polyphony]*. Kyiv: Taras Bulba Entertainment. 1 CD audio.

Пеліна Анна

*Проблемная научно-исследовательская лаборатория этномузикологии
Национальная музыкальная академия имени П.И. Чайковского
ул. Архитектора Городецкого, 1-3/11, 01001 Киев, Украина
тел. +380 50 739 1713, e-mail: anna_pelina@ukr.net*

«Щас спою...!».

Почти детективная история про песни из мультфильма «Жил-был пес».

В статье исследуется происхождение музыки из мультипликационного фильма «Жил-был пес» (1982) советского режиссера Эдуарда Назарова. Долгое время считалось, что народные песни, звучащие в короткометражке, исполняет известный фольклорный ансамбль «Древо» из села Крячківка Пирятинского района Полтавской области. Однако, исследовав музыкальный ряд фильма, автор устанавливает, что в нем звучат записи, сделанные в сёлах Солоница и Пулинцы Лубенского района Полтавской области и Неделище Емільчинского района Житомирской области.

1982 год был особенным для советского кинематографа: в этом году на широкие экраны вышел короткометражный фильм «Жил-был пес» режиссера Эдуарда Назарова (1941–2016). Сюжетная фабула мультфильма построена на основе украинской сказки «Сирко» про дружбу двух старых врагов: серого волка и домашней собаки, которую владельцы выгнали из дома. Фразы и песни из фильма «Жил-был пес» (кстати, в первоначальной идее – «Собачья жизнь») стали очень популярны. В 1983 году создатели фильма получили награды на международных кинофестивалях Дании и Франции. Этот анимационный фильм стал одним из самых популярных в конце XX ст.

В связи с этим удивляет тот факт, что до сегодняшнего дня не было точных данных об исполнителях или хотя бы о географическом происхождении любимых песен. В титрах мультфильма не указана информация об использованной музыке. Это стало причиной долголетней путаницы. Длительное время считалось, что народные песни из фильма «Жил-был пес» исполняет известный аутентичный фольклорный ансамбль «Древо» из села Крячківка Пирятинского района Полтавской области. Однако, оригинальные записи ансамбля, изданные на аудиодисках и записанные в фольклорных экспедициях, отличаются от звуковой дорожки мультфильма многоголосной фактурой, тембром и манерой пения. Таким образом, стало очевидно, что в мультфильме поют другие ансамбли. **Целью** статьи стал поиск оригинальных записей, использованных Э. Назаровым в мультфильме.

После длительных поисков было установлено, что две песни, которые звучат в анимационном фильме «Жил-был пес», взяты из фондов Украинского радио. Они были записаны для программы «Золотые ключи» (1980-1993), которую много лет вела радиожурналистка Галина Верховинец.

Шуточную песню «Та косив батько, косив я» исполняет аутентичный ансамбль из с. Солоница Лубенского района Полтавской области.

Баллада «Ой там на горі» записана от аутентичного ансамбля из с. Пулинцы Лубенского района Полтавской области.

Песня «Щоб до мене соловей прилітав» – это третья строфа петровки «Ой, до бору стежечка», записанной в 1977 году фольклористом Владимиром Матвиенко в с. Неделище Емільчинского района Житомирской области. Ее исполняет вторичный реконструкторский ансамбль Киевской консерватории (позже он стал известен как киевский ансамбль «Древо») в составе Е. Шевчук (запев), В. Пономаренко (верхний голос), П. Арон и Т. Тонкаль (бас).

Благодаря коллективному сотрудничеству киевских этномузикологов, записи из мультфильма были идентифицированы. Цель была достигнута с помощью методов компаративного и стилистического анализа.

Ключевые слова: Эдуард Назаров, музыка к мультипликационному фильму, «Жил-был пес», «Та косив батько», «Ой там на горі», Полтавщина, Золотые ключи, Украинское радио.

Pelina Hanna

*The Problematic Scientific Research Laboratory of Music Ethnology
of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine
Architect Gorodetsky Str., 1-3/11, 01001 Kyiv, Ukraine
tel.:+380 50 739 1713, e-mail: anna_pelina@ukr.net*

"I wanna sing...!"

**Almost detective story about the folk songs from the
animated film "There once was a dog"**

Relevance. 1982 is a special year for the Soviet Union cinematography because this year animated short film "There once was a dog" directed by soviet artist Eduard Nazarov (1941–2016) was showed up. Cartoon is based on a Ukrainian folk tale "Sirko" about friendship between the old enemies: a gray wolf and a home dog, who was kicked out the house by owners. Phrases and songs from the film (by the way, in the initial version – "Dog's life") became well-known. In 1983 authors won awards at international film festivals in Denmark and France. This animated film became one of the populariest in the end of XX century.

So, very frustrating is the fact that today there is no exact data about the performers of favorite folk songs, or, moreover, about their geographical origin. In the titles of the movie there is no information about music that sounds. This was the reason of the long-term confusion. A long time there was considered that all folk songs from "There once was a dog" are performed by well-known authentic folk ensemble "Drevo" from Kryachkivka village Pyryatyn district Poltava region. But songs from the short movie are different by songs performed by the ensemble, which were recorded by ethnomusicologists or published on audio discs. They are different by polyphonic texture, timbre and manner of the singers. Thus, it became obvious that songs from the cartoon were performed by other ensembles. **The object** of the article was to search for the original recordings used by E. Nazarov in the cartoon.

So, after long term searching, the answer was found. Two songs from animation short film were found in the audio fund of Ukrainian Broadcasting Company. They were recorded for the radio program "The gold springs" (1980-1993) leading by Halyna Verhovynets.

A humorous song "Ta kosyv bat'ko" was sung by authentic ensemble from Solonytsia village of Lubny district Poltava region.

Ballad "Oi tam na hori" was performed by authentic ensemble from Pulyntsi village Lubny district Poltava region.

Petrivka (ritual summer period song) "Oi do boru stezhechka", which was sound from the third verse "Schob do mene solovei prylytav", origins from the Nedilysche village Emilchyn district Zhytomyr region. The authentic version was recorded by ethnomusicologist of Kyiv conservatory Volodymyr Matvienko in 1977. But in short-film it is performed by reconstructive ensemble by O. Shevchuk, V. Ponomarenko, P. Aron and T. Tonkal.

Due to collaboration of Kyiv ethnomusicologists all the songs of the cartoon were identified. With methods of comparative and stylistic analysis there was found original recordings used by E. Nazarov in his film "There once was a dog".

Keywords: Eduard Nazarov, music from short film, There once was a dog, Poltava region, "Ta kosyv bat'ko", "Oi tam na hori", The gold springs, Ukrainian broadcasting company.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2018 р.